

Пойда-Носик Н.Н., Січка І.І.

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТА ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Стаття присвячена аналізу сучасного розвитку туристично-рекреаційної сфери. Визначено основні напрями інвестування суб'єктами туристично-рекреаційної сфери та районну специфіку інвестиційного процесу. Оцінено сучасний стан інвестування туристично-рекреаційних підприємств, що діють на території пріоритетного розвитку зі спеціальним режимом інвестування у Закарпатській області. Зроблено висновок про позитивні тенденції капітального інвестування в туристично-рекреаційну сферу Закарпаття, що є наслідком підвищення інвестиційної привабливості галузі.

Ключові слова: інвестиції, туристично-рекреаційна галузь, інвестиційна привабливість, Закарпатська область.

ВСТУП

В СУЧАСНИХ умовах становлення ринкових відносин в Україні одним із пріоритетів є динамічний і збалансований розвиток різних галузей економіки як на регіональному, так і національному рівнях. Не є виключенням з цього й туристично-рекреаційна галузь Закарпаття. Природно-кліматичні умови, географічне розташування, рекреаційний потенціал та сприятлива екологічна ситуація дозволяють стверджувати про високий рівень інвестиційної привабливості туристично-рекреаційної галузі даного регіону України. Важливе місце в розвитку економіки Закарпаття відіграє інвестування в туристично-рекреаційну галузь.

Проблемам розвитку туристично-рекреаційної галузі присвячені наукові праці І. Балабанова, Є. Гагаріна, В. Полюги, О. Молнара, В. Євдокименка та ін. Питання регіонального розвитку розглядаються в надбаннях М. Білля, Н. Мікули, М. Долішнього, В. Мікловди, С. Кравціва, А. Мокія, М. Козоріз. У роботах вітчизняних та іноземних науковців І. Бланка, В. Бочарова, Дж. Кейнса, А. Пересади, У. Шарпа, Н. Титаренко та багатьох інших аналізуються особливості такої економічної категорії як інвестиція.

У вітчизняних дослідженнях, що присвячені даній проблематиці, відсутній акцент щодо інвестування саме у туристично-рекреаційну галузь України. На даний час проводяться дослідження, спрямовані на оцінку розвитку самої галузі чи однієї з її складових: готельної сфери, туризму, санаторно-курортної сфери, зеленого туризму тощо. На даний час відсутнє комплексне дослідження інвестиційних процесів у туристично-рекреаційній галузі Закарпатської області.

Метою даної статті є аналіз розвитку та оцінка інвестиційного процесу в туристично-рекреаційну галузь Закарпаття.

Для досягнення мети автором поставлені наступні завдання:

- 1) Оцінка розвитку туристично-рекреаційної галузі області;
- 2) Аналіз інвестиційного процесу в туристично-рекреаційну галузь Закарпаття;
- 3) Оцінка впливу іноземних інвестицій на інвестиційний процес туристично-рекреаційної галузі в цілому.
- 4) Здійснення характеристики процесу інвестування державними підприємствами туристично-рекреаційної галузі Закарпаття.

При написанні статті автором використані наступні наукові методи дослідження: синтетичний, аналітичний, статистичний, наукової абстракції, порівняльний.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Становлення та розвиток туристично-рекреаційної галузі в сучасних умовах ускладнюється відсутністю єдиного управління та координації її діяльності в регіоні [2]. За останнє десятиліття суттєво змінилася структура власності туристично-рекреаційних закладів в сторону збільшення закладів приватної власності [1, С. 12]. Окрім того, різномірча підпорядкованість закладів даної галузі (санаторно-курортних, готельних, туристичних) створює суттєві проблеми у забезпеченні координації діяльності рекреаційних об'єктів з для раціональнішого та ефективнішого використання природних та людських ресурсів, впровадження єдиних методів рекреаційного обслуговування, ефективного використання фінансових ресурсів, комплексному аналізі функціонування туристично-рекреаційної галузі Закарпаття.

З метою повнішої оцінки стану інвестування в туристично-рекреаційну галузь Закарпаття спочатку слід здійснити огляд стану розвитку аналізованої галузі. Дані для проведення аналізу базуються на оперативній інформації Головного управління з питань європейської інтеграції, зовнішньоекономічних зв'язків та туризму

© Пойда-Носик Ніна Никифоровна, к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ»

Січка Іван Іванович, здобувач кафедри фінансів та банківської справи ДВНЗ «УжНУ»

Закарпатської ОДА, даних Головного управління статистики у Закарпатській області.

За 2007-2012 рр. кількість туристично-рекреаційних закладів в Закарпатській області зросла на 30,7% (з 273 станом на 01.01.2007 до 357 на 01.01.2013). Динаміка кількості туристично-рекреаційних закладів станом на 1 січня відповідного року зображена на рис. 1.

На основі наведених вище даних можна зробити висновок, що настання фінансово-економічної кризи в кінці 2008 року суттєво не вплинуло негативно на кількість туристично-рекреаційних закладів, а навпаки, кількість закладів показує тенденцію до зростання, й за 2008-2012 рр. кількість зросла на 58 од., зростання становить 20%.

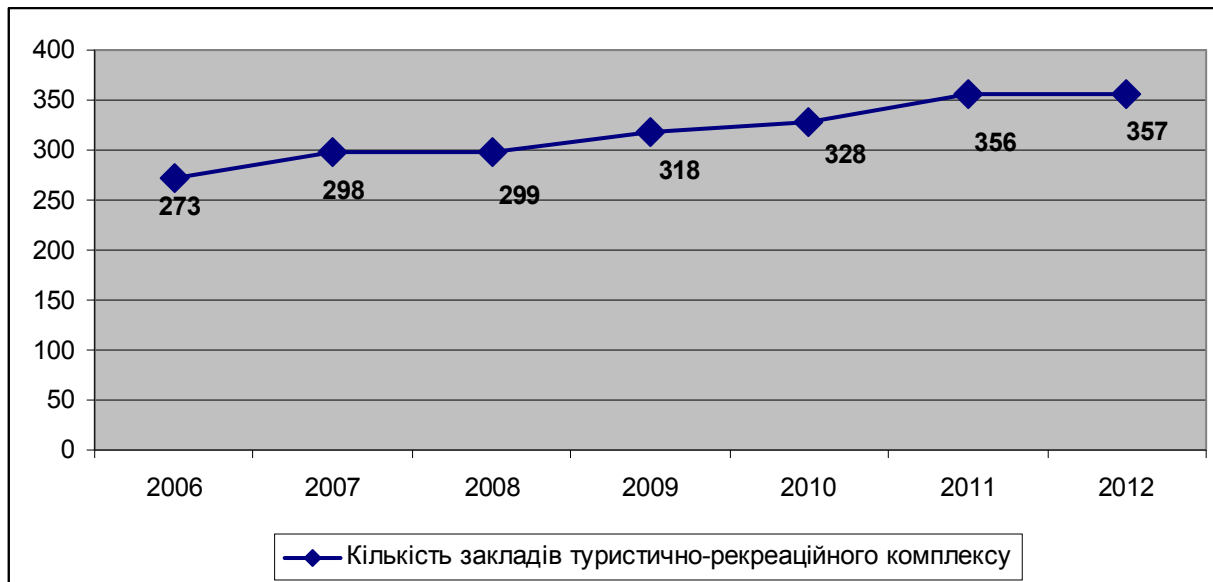

Рис. 1 Кількість туристично-рекреаційних закладів в Закарпатській області у 2006-2012 рр.

В табл. 1 міститься основна інформація щодо показників розвитку туристично-рекреаційної галузі Закарпаття на основі даних моніторингу, проведеного

Головним управлінням з питань європейської інтеграції, зовнішньоекономічних зв'язків та туризму Закарпатської ОДА.

Таблиця 1 Основні показники розвитку туристично-рекреаційної галузі Закарпаття у 2008-2012 рр.*

№	Показники	Роки					Зміна 2012/2008	
		2008	2009	2010	2011	2012	Абс.	%
1	Кількість обслуговуваних осіб, чол.	431485	387898	322128	316222	326748	-104737	-32,1
2	Кількість туроднів	1526466	1380801	1419434	1364688	1383699	-142767	-10,3
3	Обсяг наданих послуг, тис. грн.	249355	250731	273017	297289	330458	81102,6	24,5
4	Обсяг отриманого прибутку, тис. грн.	12111	13423	12588	12350	12582	471,50	3,7
5	Відрахування до бюджетів всіх рівнів, тис. грн.	35029	32977	35773	43753	44464	9435,2	21,2
	з них:							
5.1	у місцевий бюджет	10422	11954	14089	17409	17208	6786,1	39,4
5.2	у державний бюджет	24608	21023	21684	26344	27257	2649,1	9,7
6	Заборгованість перед бюджетом, тис. грн.	82,2	3,6	1,7	152,6	321,194	238,99	74,4
7	Створено робочих місць	186	236	184	134	104	-82	-78,8
8	Сума інвестованих коштів, тис. грн.	34897,9	17871,7	13435,7	60871,8	15404,9	-19493	-126,5

* Складено та розраховано авторами на основі даних Головного управління з питань європейської інтеграції, зовнішньоекономічних зв'язків та туризму Закарпатської ОДА

Так, до 2008 року спостерігалось активне зростання кількості відпочиваючих туристично-курортної галузі Закарпаття, однак внаслідок

фінансово-економічної кризи, відмічається поступове зростання кількості відпочиваючих. Рекордна

кількість відпочиваючих була зафіксована у 2008 році – 431,5 тис. осіб.

За аналізований період згідно даних Закарпатської ОДА у туристично-рекреаційній галузі створено ніж 884 нових робочих місць, причому тенденція їх створення є відносно стійкою. Важливою умовою функціонування та подальшого розвитку галузі є прибутковість останньої. Так, у 2007-2012 роках відмічається наявність прибутку, розмір якого

коливається в межах 12-13 млн. грн., що на фоні загальнодержавної тенденції погіршення фінансово-економічних показників в галузях народного господарства є позитивним явищем.

На основі даних табл. 1, рис.1 здійснено розрахунок основних показників, на основі яких можна оцінити ефективність розвитку туристично-рекреаційної галузі Закарпаття. Розрахункові дані наведені в табл. 2.

Таблиця 2 Значення розрахованих показників ефективності розвитку туристично-рекреаційної галузі Закарпатської області у 2008-2012 рр.*

№	Показники	Роки					Зміна 2012/2008	
		2008	2009	2010	2011	2012	Абс.	%
1	Середній дохід одного туристично-рекреаційного закладу, тис. грн.	833,96	788,46	832,37	835,08	925,65	91,69	9,9
2	Середній розмір прибутку туристично-рекреаційного закладу, тис. грн.	40,50	42,21	38,38	34,69	35,24	-5,26	-14,9
3	Середня сума інвестованих коштів туристично-рекреаційним закладом, тис. грн.	116,72	56,20	40,96	170,99	43,15	-73,56	-170,5
4	Середня кількість туроднів проведеного одним відпочиваючим, днів	3,54	3,56	4,41	4,32	4,23	0,70	16,5
5	Середній дохід від одного відпочиваючого	577,9	646,4	847,5	940,1	1011,4	433,45	42,9
6	Рентабельність продажу туристично-рекреаційних послуг, %	4,9	5,4	4,6	4,2	3,8	-1,0	-
7	Частка бюджетних відрахувань у доходах галузі, %	14,0	13,2	13,1	14,7	13,5	-0,6	-
8	Частка відрахувань у місцевий бюджет із загального розміру бюджетних відрахувань, %	29,8	36,2	39,4	39,8	38,7	8,9	-
9	Частка відрахувань у загальнодержавний бюджет із загального розміру бюджетних відрахувань,*	70,2	63,8	60,6	60,2	61,3	-8,9	-
10	Частка інвестицій у доходах, %	14,0	7,1	4,9	20,5	4,7	-9,3	-
11	Співвідношення інвестованих коштів до прибутку, рази	2,88	1,33	1,07	4,93	1,22	-1,66	-

* Розраховано авторами

Період вибірки характеризується постійним зростанням середнього доходу підприємств туристично-рекреаційної галузі (окрім кризового 2009 року), й середній дохід зріс з 833,96 тис. грн. у 2008 році до 925,65 тис. грн. у 2012-му. В цілому, розмір середнього доходу зріс на 91,69 тис. грн., зростання становить 9,9%. Поясненням такого зростання є те, що темп приросту доходів підприємств туристично-рекреаційної галузі випереджував темп зростання кількості таких підприємств.

За розміром середнього прибутку найбільш сприятливим був 2009 рік, в якому на одне підприємство даної галузі припадало 42,21 тис. грн. прибутку в рік. Це є доволі позитивним явищем, враховуючи той факт, що більшість підприємств у цій галузі є малими підприємствами, зареєстровані у формі приватних підприємств та товариств з обмеженою відповідальністю.

Незважаючи на те, що кількість обслуговуваних осіб та кількість туроднів зменшується за аналізований період, середній дохід від одного відпочиваючого у 2008-2012 рр. зріс в середньому на 433,45 грн. (зростання становить 42,9%), а середня кількість туроднів становить 4,23 днів. В той же час на фоні зростання середнього доходу підприємств туристично-рекреаційної галузі, випереджаючи темпи зростання витрат, особливо витрат на енергоносії, призвели до зменшення рентабельності продажу даної галузі з 4,9% у 2008 році до 3,8% у 2012 р.

Зміни в податковому законодавстві, а саме прийняття ПКУ у 2010 році призвело до збільшення податкового навантаження туристично-рекреаційної галузі Закарпаття, адже у 2011 його рівень досяг 14,7% у доходах підприємств галузі., причому, ще у останній рік дії попередніх норм податкового законодавства, податкове навантаження становило

13,1%. Внаслідок введення Єдиного соціального внеску (ЄСВ), що сплачується приватними підприємствами, які наймають робочу силу (а вони є основою малого підприємництва в туристично-рекреаційній галузі теж), істотно збільшилося податковий тягар на суб'єктів підприємництва даної галузі. У 2012 році цей показник зменшився до 13,5%.

Водночас, ПКУ вніс зміни й в структуру бюджетних відрахувань підприємств туристично-рекреаційної галузі Закарпаття: частка відрахувань у місцеві бюджети зросли майже до 40%. Зміни в адмініструванні єдиного податку та введення ЄСВ призвели до більш активного впливу підприємств на доходи місцевих бюджетів, й таким чином, поглибити відносини між підприємствами даної галузі та органами самоврядування, на території яких зареєстровані перші. В подальшому, введення туристичного збору виконавчими комітетами органів самоврядування дозволить збільшити дохідну базу останніх. Так, наприклад, у 2011-2012 рр. у м. Ужгороді, надходження туристичного збору становило близько 5% податкових надходжень місцевого бюджету. Водночас, воно може негативно вплинути на конкурентноздатність підприємств туристично-рекреаційної галузі, адже призведе до збільшення собівартості туристично-рекреаційного продукту, й таким чином, до зменшення рентабельності галузі в цілому. Важливо відмітити, що згідно норм Податкового Кодексу України, туристичний збір справляється лише на території тих адміністративно-територіальних одиницях, виконавчі комітети яких встановили його справляння. Таким чином, законодавець надав лише можливість органам місцевого самоврядування його справляння, а не встановив обов'язковості його справляння.

Важливим моментом для аналізу діяльності є процес інвестування власних коштів підприємств туристично-рекреаційної галузі Закарпаття. За період 2008-2012 рр. підприємствами туристично-рекреаційної галузі було інвестовано за рахунок власних джерел, в тому числі реінвестовано прибутку, в загальній сумі 142,5 млн. грн. Рекордна кількість інвестованих коштів була спрямована у 2011 році й складала 60,9 млн. грн. Загальною тенденцією, що спостерігається, є та, що підприємства галузі щорічно спрямовують з власних джерел вкладення у розмірах, що перевищують розмір їх прибутку. Так, у 2008 році спрямовано в 2,88, а в 2011 році майже в 5 разів більше коштів на модернізацію та реконструкцію об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури, ніж отримано прибутку у відповідних роках. Фактично, у 2008 році підприємства інвестували за рахунок власних джерел на суму, що становить 14% доходів, а в 2011-му – 20% доходів підприємств туристично-рекреаційної галузі. Таким чином, підприємства туристично-рекреаційної галузі Закарпаття мають високу інвестиційну схильність не зважаючи на несприятливу фінансово-економічну ситуацію як в національному, так і в світовому масштабі.

Важливим аспектом діяльності туристично-рекреаційних закладів в області є їх інвестиційна діяльність. Здійснювати її вони можуть за рахунок власних та запозичених коштів. Дані таблиць моніторингу суб'єктів туристично-рекреаційної галузі містять інформацію саме тієї частини прибутку, що направляється ними з метою модернізації та покращення стану ОЗ та на інші потреби інвестиційного характеру. Інформація, стосовно інвестування власних коштів туристично-рекреаційними закладами в районах області у 2008-2012 рр. наведена у табл. 3.

Таблиця 3 Сума власних коштів, інвестованих закладами туристично-рекреаційної галузі по районах Закарпаття у 2008-2012 рр., тис. грн.*

№ п/п	Назва району/міста	Роки					Зміна 2012/2008	
		2008	2009	2010	2011	2012	Абс.	%
1	Берегівський	1024,6	327,8	791,2	714,9	565,0	-460	-44,9
2	Великобerezнянський	18,1	-	-	-	-	-	-
3	Виноградівський	435,5	330,6	316,0	409,0	410,2	-25	-5,8
4	Воловецький	-	-	-	-	-	-	-
5	Іршавський	25,5	10,0	0,0	221,5	32,0	7	25,5
6	Міжгірський							-
7	Мукачівський	6080,8	2259,7	725,4	1297,0	1352,0	-4729	-77,8
8	Перечинський	564,8	208,0	441,4	428,0	230,0	-335	-59,3
9	Рахівський	289,2	2525,5	2932,6	343,6	2425,2	2136	738,6
10	Свалявський	3122,9	3013,1	5572,2	54188,3	6988,7	3866	123,8
11	Тячівський	602,0	1239,1	1049,2	1591,0	1138,1	536	89,1
12	Ужгородський	16539,0	6224,3	0,3	0,3	0,3	-16539	-100,0
13	Хустський	5467,7	601,4	602,3	55,1	0,0	-5468	-100,0
14	м. Ужгород	429,1	130,1	68,2	80,6	927,7	499	116,2
15	м. Мукачеве	293,6	960,8	719,5	1362,1	1293,9	1000	340,7
16	м. Берегово	5,2	41,3	217,3	180,4	41,8	37	704,4
	ВСЬОГО:	34897,9	17871,7	13435,7	60871,8	15404,9	-19493	-55,9

* Складено та розраховано авторами на основі даних Головного управління з питань європейської інтеграції, зовнішньоекономічних зв'язків та туризму Закарпатської ОДА

Слід зазначити, що за аналізований період рекордний обсяг власних коштів було інвестовано у 2011 році в розмірі 60,9 млн. грн., а найменший – у 2010 в розмірі 13,4 млн. грн. У 2012 році сума інвестицій становила 15,4 млн. грн., причому, 78% цієї суми було направлено у першому півріччі 2012 року, що є наслідком сприятливих подій проведення Євро-2012. Як відомо, динаміка інвестування є своєрідним індикатором економічної активності. З наведених вище даних можна зробити висновок про те, що інвестиційний процес у туристично-рекреаційній галузі регіону характеризується

складністю знаходження коштів для здійснення інвестицій та потребує знаходження дієвих інструментів її вирішення.

Районна специфіка інвестування власних коштів закладами туристично-рекреаційної галузі Закарпаття свідчить про перевалювання Свалявського району в інвестуванні (табл. 4). Так, у 2010 році його частка становила 41,5%, у 2011 – 89%, а у 2012 – 45,4%. В цілому, частка даного району зросла за 2008-2012 рр. на 36,4%. У решті районів даний показник в залежності від року коливається в межах 1-8%.

Таблиця 4 Районна структура інвестованих власних коштів закладами туристично-рекреаційної галузі Закарпаття у 2008-2012 рр., %*

№ п/п	Назва району/міста	Роки					Зміна 2012/2008
		2008	2009	2010	2011	2012	
1	Берегівський	2,94	1,83	5,89	1,17	3,67	0,73
2	Великобerezнянський	0,05	-	-	-	-	-
3	Виноградівський	1,25	1,85	2,35	0,67	2,66	1,41
4	Воловецький	-	-	-	-	-	-
5	Іршавський	0,07	0,06	0,00	0,36	0,21	0,13
6	Міжгірський	-	-	-	-	-	-
7	Мукачівський	17,42	12,64	5,40	2,13	8,78	-8,65
8	Перечинський	1,62	1,16	3,29	0,70	1,49	-0,13
9	Рахівський	0,83	14,13	21,83	0,56	15,74	14,91
10	Свалявський	8,95	16,86	41,47	89,02	45,37	36,42
11	Тячівський	1,73	6,93	7,81	2,61	7,39	5,66
12	Ужгородський	47,39	34,83	0,00	0,00	0,00	-47,39
13	Хустський	15,67	3,37	4,48	0,09	0,00	-15,67
14	м. Ужгород	1,23	0,73	0,51	0,13	6,02	4,79
15	м. Мукачево	0,84	5,38	5,36	2,24	8,40	7,56
16	м. Берегово	0,01	0,23	1,62	0,30	0,27	0,26
	ВСЬОГО:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-

* Розраховано авторами

Слід відмітити, що окрім інвестування власних коштів підприємствами туристично-рекреаційної галузі даний процес активно впроваджується й за рахунок іноземних інвестицій на територію пріоритетного розвитку зі спеціальним режимом інвестування (ТПР СРІ) у Закарпатській області. З моменту функціонування ТПР СРІ в Закарпатській області у

санаторно-курортну галузь надійшло іноземних інвестицій на суму 219,4 млн. грн., з яких 15,7 млн. грн. надійшло у 2010-2012 роках (табл. 5), коли вже ТПР не функціонувала у пільговому режимі. На даний час лише три підприємства проводять діяльність на ТПР СРІ у Закарпатській області – Термал Стар, Деренівська Купіль, та підприємство «Сузір'я».

Таблиця 5 Надходження інвестицій у ТПР СРІ у Закарпатській області за період 2010-2012 рр., тис. грн. [4; 5; 6]

№	Показники	Всього надходження інвестицій:				Зміна 2012/2010 у*:	
		З початку реалізації проектів	Роки				
			2010	2011	2012	Абс.	%
1	У санаторно-курортну галузь	177876,4	345,0	394,0	14878,7	14533,7	4212,6
2	Всього в ТПР СРІ у Закарпатській області	219396,7	389,6	394,0	14878,7	14489,1	3719,0
3	Частка санаторно-курортної галузі, %*	81,1	88,6	100,0	100,0	+19,9	-

* Розраховано авторами

Не зважаючи на такий стан речей процес інвестування у ТПР СРІ не припинився, причому у

2010 році частка іноземних інвестицій у санаторно-курортну сферу складала 88,6% всіх іноземних

інвестицій, спрямованих на ТПР СРІ у Закарпатській області, а у 2011-2012 рр. іноземні інвестиції надходили лише у інвестиційні проекти санаторно-курортної галузі. Водночас, з початку реалізації проектів на ТПР СРІ в Закарпатській області на санаторно-курортну сферу припадає 81,1% іноземних інвестиційних вкладень. Все це в черговий раз, з однієї сторони, підкреслює привабливість даної галузі серед пріоритетів іноземних інвесторів, з іншої – позитивні настрої інвесторів щодо повернення пільг СЕЗ у майбутньому.

Розвитку туристично-рекреаційної галузі та інвестиційного процесу в Закарпатті сприяє прийняття та фінансування регіональних програм її розвитку, до яких належать:

1) Програма розвитку туризму та рекреації в Закарпатській області на 2002-2010 рр.;

2) Програма формування позитивного міжнародного інвестиційного іміджу області на 2009-2010 роки;

3) Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області у 2010 році;

4) Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2011-2015 рік;

5) Програма розвитку туризму та курортів в Закарпатській області на 2011-2015 роки.

У табл. 2.41 автором вибрано та згруповано дані Зведеного бюджету Закарпатської області щодо державного фінансування програм розвитку туристично-рекреаційної галузі у 2010-2012 рр. Згідно цих даних, державне фінансування сприяння розвитку туристично-рекреаційної галузі в Закарпатті, не зважаючи на її потенціал та можливості зростання є несуттєвими: у 2010-2012 роках обсяг фінансування складав 1,44 млн. грн., 1,3 млн. грн. та 1,46 млн. грн. відповідно. На даний час спостерігається постійне недофінансування запланованих показників за даними програмами, причому дана тенденція в останні роки посилюється.

Головним розпорядником більшості бюджетних коштів, пов'язаних з формуванням позитивного інвестиційного та міжнародного іміджу, а також сприяння розвитку туризму в Закарпатті є Головне управління з питань європейської інтеграції, зовнішньоекономічних зв'язків та туризму Закарпатської ОДА. Так, у 2010 році на дане управління припадало 60,3%, у 2011 – 54,3%, а у 2012 – 43,1% коштів, виділених на відповідні програми. В основному, кошти, виділені на:

1) проведення міжнародних конференцій «Тур'євроцентр Закарпаття», круглого столу в рамках Міжнародного форуму «Туризм як фактор соціально-економічного розвитку Карпат», туристичних фестивалів «Євро Карпати» та «Сонячний напій»;

2) розробку концепції розвитку туристичної інфраструктури та туристичних маршрутів на природоохоронних територіях;

3) розробку якісних інформаційних матеріалів про Закарпаття з метою підвищення позитивного іміджу Закарпатської області (виготовлення відеофільму «Закарпаття-Європейський регіон.

Сталий розвиток Карпат», інформаційних буклетів, випуск каталогів: «Закарпатські села запрошують на відпочинок», «Інвестиційні пропозиції Закарпатської області», «Експортний потенціал підприємств Закарпатської області) тощо;

4) організацію та проведення засідань «круглого столу», семінарів, конференцій, інформаційних днів Європи, Днів добросусідства з метою підвищення інвестиційної привабливості району та збільшення експортного потенціалу області.

Якщо у 2010 році було заплановані показники було виконано на 98,5%, то у 2011 році цей показник становив 83,8%, а у 2012 році – тільки 68,4, що пояснюється складним станом державних фінансів України, високим ступенем дефіциту бюджету.

На даний час, державою жодним чином не здійснюється пряме інвестування в *туристично-рекреаційну галузь області, окрім випадків інвестування державними санаторно-курортних закладами, таких як представництво ПрАТ «Укрпрофоздоровниця» в Закарпатській області. До складу представництва ПрАТ «Укрпрофоздоровниця» в Закарпатській області відносяться такі санаторії, як «Синяк», «Сонячне Закарпаття» «Поляна» та ін.

У табл. 7 відображено дані стосовно стану капітального інвестування Представництва ПрАТ "Укрпрофоздоровниця" в Закарпатській області у 2008-2012 рр.

За період 2008-2012 рр. відмічається нестабільність інвестування підприємствами, що входять в структуру Представництва ПрАТ «Укрпрофоздоровниця» в Закарпатській області. За період 2008-2011 рр. спостерігається чітка тенденція зменшення капітального інвестування внаслідок несприятливої економічної ситуації посткризового період, адже обсяг капітальних інвестицій за ці роки скоротився майже втричі – з 12,7 млн. грн. у 2008 р. до 4,3 млн. грн. у 2011 р. Лише у 2012 році спостерігається зростання до 8,9 млн. грн.

Серед вибраних підприємств, у ДП «Санаторій «Синяк» присутня протилежна тенденція – за 2008-2012 рр. Приріст капітальних інвестицій становить 52,7%, що на фоні скорочення є вкрай позитивним моментом. Це пов'язано з розширенням місткості закладу щодо обслуговування відвідувачів, що потребує постійного інвестування.

Представництво ПрАТ «Укрпрофоздоровниця» в Закарпатській області спрямовує суттєву частину амортизаційних відрахувань у капітальне інвестування. Так, у 2009-2011 році частка амортизаційних відрахувань складала в межах 100% капітальних інвестицій, а в певні роки (у 2009 та 2011 рр.) навіть перевищувало його. Проте, наведене вище є свідченням того, що не відбувається реального збільшення матеріальних активів на підприємстві, адже таким чином лише компенсується зношення (старіння) основних засобів Представництва, й то не в повній мірі. З-серед цієї оцінки виділяється ДП «Санаторій «Поляна» в якій даний показник у 2009 та 2011 роках становить 209,4% та 179,3% відповідно. Те саме стосується аналогічного показника ДП «Санаторій «Сонячне Закарпаття» у 2011 році.

Таблиця 6 Фінансування програм сприяння розвитку туристично-рекреаційної галузі та інвестиційного процесу в розрізі бюджетів міст та районів Закарпатської області у 2010-2012 рр., тис. грн.*

№	Програми/ Назва бюджетів	м. Ужгород	м. Берегово	м. Хуст	Берегівський	Великобєр- нянський	Виноградівський	Іршавський	Міжгірський	Мукачівський	Перечинський	Рахівський	Свалявський	Тячівський	Ужгородський	Хустський	Обласний бюджет	Всього зведений бюджет області	Виконання зведеного бюджету, %**
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	2010 рік																		
2	Програма розвитку туризму та рекреації в Закарпатській області на 2002-2010 роки		3,1		10,0	15,0	32,0	9,9	5,3	20,0	6,0	19,5		32,5	10,0	46	464,4	673,7	98,6
3	Програма формування позитивного міжнародного інвестиційного іміджу області на 2009-2010 роки					10,0	275,1			19,7			4,8	18,0	19,7		110,0	457,3	99,9
4	Програма розвитку транскордонно співробітництва Закарпатської області на 2010 рік					15,0											293,6	308,6	96,1
5	Всього за 2010 рік		3,1		10	40	307,1	9,9	5,3	39,7	6	19,5	4,8	50,5	29,7	46	868	1439,6	98,5
6	<i>Виконання програм бюджету, %**</i>		82		100	89	100	87	100	99	100	98	100	100	99	89	99	99	
7	2011 рік																		
8	Програма розвитку туризму та курортів в Закарпатській області на 2011-2015 роки	20,0	3,0		85,0	3,0	26,5	29,1		20,0	2,1			26,6		22,6	287,5	525,4	78,3
9	Програма формування позитивного міжнародного інвестиційного іміджу та залучення іноземних інвестицій у Закарпатську область на 2011-2015 роки						147,3			10,0					19,8		118,1	295,2	88,6

Продовження табл. 6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
10	Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2011-2015 роки					10,0	13,1	10,0		140,1	4,0			3,0			301,1	481,3	87,5
11	Всього за 2011 рік	20,0	3,0		85,0	13,0	186,9	39,1		170,1	6,1	0,0		29,6	19,8	22,6	706,7	1301,9	83,8
12	Виконання програм бюджету, %**	100	100		100	100	98	71		82	100	0		56	99	41	87	84	
13	2012 рік																		
14	Програма розвитку туризму та курортів в Закарпатській області у 2011-2015 рр.	57,5			23,3	3,0	17,9	20,6		22,0	20,0			32,0		60,3	343,3	599,9	71,2
15	Програма формування позитивного міжнародного інвестиційного іміджу та залучення іноземних інвестицій у Закарпатську область на 2011-2015 роки				3,0		164,6	2,0		50,0		25,0		8,0			180,1	432,7	69,0
16	Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2011-2015 роки					28,0	15,0	5,0		25,0	4,0			244,6			105,6	427,2	64,3
17	Всього за 2012 рік	57,5	0,0	0	26,3	31,0	197,5	27,6		97,0	24,0	25,0		276,6	8,0	60,3	629,0	1459,8	68,4
18	Виконання програм бюджету, %**	39	0	0	79	82	86	24		99	89	63		89	100	71	69	68	

* Складено на основі даних Головного фінансового управління та Головного управління з питань європейської інтеграції, зовнішньоекономічних зв'язків та туризму Закарпатської ОДА

** Розраховано авторами

Таблиця 7 Показники, що характеризують стан капітальних інвестицій представництва ПрАТ "Укрпрофоздоровниця" в Закарпатській області у 2008-2012 рр.*

№	Показники	Роки					Зміна 2012/2008	
		2008	2009	2010	2011	2012	Абс.	%
1	Капітальні інвестиції, тис. грн., в т.ч.:	12686,2	5011	5046,4	4389,5	8924,3	-3761,9	-29,7
	ДП «Санаторій «Синяк»	1097	927	1239	1366,1	2765,4	1668,4	152,1
	ДП «Санаторій «Сонячне Закарпаття»	3309,1	1657,6	1375,5	968,8	2629,7	-679,4	-20,5
	ДП «Санаторій «Поляна»	812,5	183,3	988,7	312,2	801,5	-11	-1,4
2	Чистий фінансовий результат, тис.грн. , в т.ч.:	6068,6	6679,3	6271	6693,1	7737,7	1669,1	27,5
	ДП «Санаторій «Синяк»	1420,5	1748,7	1706,1	1722	1670,6	250,1	17,6
	ДП «Санаторій «Сонячне Закарпаття»	1825,4	1950,2	1952,4	2122,4	2483,6	658,2	36,1
	ДП «Санаторій «Поляна»	415,1	259,9	311,3	353,2	456,3	41,2	9,9
3	Рентабельність капітальних інвестицій, %:	47,8	133,3	124,3	152,5	86,7	38,9	-
	ДП «Санаторій «Синяк»	129,5	188,6	137,7	126,1	60,4	-69,1	-
	ДП «Санаторій «Сонячне Закарпаття»	55,2	117,7	141,9	126,6	63,8	8,6	-
	ДП «Санаторій «Поляна»	51,1	141,8	31,5	113,1	56,9	5,8	-
4	Амортизація, тис.грн. , в т.ч.:	6205,5	5391,4	4960,5	4472,3	3372	-2833,5	-45,7
	ДП «Санаторій «Синяк»	742,3	709,3	788,2	897,3	928,2	185,9	25,0
	ДП «Санаторій «Сонячне Закарпаття»	1158,1	1185,6	1271,6	1226,3	1676,9	518,8	44,8
	ДП «Санаторій «Поляна»	526,5	383,8	637,5	559,7	553,3	26,8	5,1
5	Частка амортизації в капітальних інвестиціях, %:	48,9	107,6	98,3	101,9	37,8	-11,1	-
	ДП «Санаторій «Синяк»	67,7	76,5	63,6	65,7	33,6	-34,1	-
	ДП «Санаторій «Сонячне Закарпаття»	35,0	71,5	92,4	126,6	63,8	28,8	-
	ДП «Санаторій «Поляна»	64,8	209,4	64,5	179,3	69,0	4,2	-

* Розраховано авторами на основі даних Представництва ПрАТ «Укрпрофоздоровниця» в Закарпатській області

В цілому, можна вважати, що на державних підприємствах санаторно-туристично-рекреаційної галузі Закарпаття відбуваються позитивні тенденції щодо капітального інвестування, однак дані процеси відбуваються повільно та низькими темпами, що не дозволяє їм використати свій потенціал на ринку туристично-рекреаційних послуг.

Висновки. Таким чином, розвиток туристично-рекреаційної галузі Закарпаття в посткризовий період

показує динамічне зростання, незважаючи на негативний вплив фінансової кризи. В цілому, можна вважати, що в туристично-рекреаційній галузі Закарпаття відбуваються позитивні тенденції щодо капітального інвестування, однак дані процеси відбуваються повільно та низькими темпами, що не дозволяє регіону використати свій потенціал на ринку туристично-рекреаційних послуг України.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біль М. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект): наук. розробка / М. Біль, Г. Третяк, О. Крайник. – К.: НАДУ, 2009. – 40 с.
2. Вахович І.М. Дослідження факторів впливу на інвестиційну привабливість регіону / І.М. Вахович, О.В. Савлук // Економічний простір. - №52/2. – 2011. – С. 52-58.
3. Гавран В.Я. Удосконалення управління туристично-рекреаційною сферою в регіоні [Електронний ресурс]/ Г.Р. Коpecь, В.Я. Гавран // Науковий вісник Львівської Політехніки. Серія Менеджмент та підприємництво в Україні: теорія та практика. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9565/1/48.pdf>.
4. Надходження та освоєння інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку України за інвестиційними проектами у 2010 році / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2012/08_2012/bl_isz_2010.zip.
5. Надходження та освоєння інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку України за інвестиційними проектами у 2011 році / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2012/03_2012/bl_isz_2011.zip.

6. Надходження та освоєння інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку України за інвестиційними проектами у 2012 році / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2013/bl/03/bl_inv_2012.zip.
7. Петкова Л.О. Інвестиційна привабливість регіонів / Л.О. Петкова // Фінанси України. - 2005. - № 9. - С. 40-46.

Одержано 14.09.2013р.

УДК 338.48 (477.87)

Шпеник Т.К.

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ТОЧКИ ЗОРУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Проаналізовано соціально-економічні показники розвитку Закарпатської області в розрізі перспективи функціонування туристичної галузі. Систематизовано дані, що зумовлюють розвиток сільського (зеленого) туризму.

Ключові слова: соціально-економічні показники розвитку Закарпатської області, перспективи розвитку туристичної галузі, сільського (зеленого) туризму.

ВСТУП

Індустрія туризму визнана як пріоритетна галузь розвитку економіки в багатьох країнах, сприяє освоєнню територій з туристично-рекреаційним потенціалом, створенню нових робочих місць, зростанню доходів населення, позитивно впливає на збереження пам'яток культури, історії, архітектури, культури тощо. Розвиток економіки, добробут населення, соціально-політичне становище окремої країни та світу в цілому є індикатором функціонування туристичної сфери, стимулює попит на послуги туристичних підприємств, сприяє модернізації галузі.

Аналіз соціально-економічних показників, що мають пряме та опосередковане відношення до розвитку та функціонування туристичної індустрії дає змогу виявити проблематику, шляхи вирішення, перспективи розвитку та „вузькі місця” даного сектору економіки та суміжних галузей.

Методологічною основою дослідження виступили методи аналітичної систематизації, узагальнення та конкретизації.

Аналіз соціально-економічних показників розвитку країни та в розрізі по регіонах є вагомим складовою дисертаційних досліджень науковців. Стан, тенденції зміни соціально-економічного розвитку Закарпатської області, чинники, що на них впливають, побудова на їх базі моделі бізнесового клімату, з врахуванням кількісних та якісних параметрів регіональних особливостей економіки

краю, розроблені Гапак Н.М. [1]. Соціально-економічний розвиток регіону з точки зору необхідності оптимального використання фінансових ресурсів обґрунтовує у своїх працях Козоріз М.А. [2]. Молнар О.С., Кушнір Ю.Б., Важинський Ф.А. наголошують, що однією з основних передумов розвитку сільського (зеленого) туризму на Закарпатті є створення сприятливого соціально-економічного зростання ринкового середовища [3].

Постановка завдання: систематизація, аналіз, вивчення динаміки соціально-економічних показників, що впливають на розвиток туристичної індустрії; моніторинг даних, що зумовлюють розвиток сільського (зеленого) туризму.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

За визначенням фахівців, найбільш пріоритетними районами для розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні є: західний регіон – Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області; південний регіон – АР Крим, Запорізька, Миколаївська, Херсонська області; центральний і північний регіони – Київська, Полтавська, Чернігівська області. Згідно таблиці 1 сумарний природно-ресурсний потенціал для розвитку індустрії гостинності в Закарпатській області складає 2,5% від загального по Україні [4, с. 132].

© Шпеник Тетяна Карлівна, здобувач, Ужгородський національний університет, тел.: 0501012855, e-mail: t_shpenik@ukr.net